

<https://doi.org/10.5281/zenodo.11668492>

Umarova Ra'noxon Ubaydullayevna

p.f.p.d (PhD) Andijon davlat universiteti

"Kompyuter injineri" kafedrasida dotsenti v.b.

Annotasiya: *Ushbu maqola mamlakatimiz ta'lim tizimida o'quvchilarning intellektual salohiyatini rivojlanish darajasi asosan yuqori sinflarda amalga oshirish, o'quvchilarda intellektual faoliyat ko'nikmalari bir qadar shakllantirish, muntazam holatda nimanidir qurish, yaratish, loyihalashga qaratilgan. Muallif vaziyatni tahlil qilar ekan, o'z navbatida, shaxsiy qarashlari va fikr-mulohazalari bilan ham o'rtoqlashadi.*

Tayanch iboralar: *ta'lim, ta'lim siyosati, axborot axborotlashtirish, axborot-texnologiyalari, internet, multimediya resurslari, kasbiy omilkorlik, o'quv-laboratoriya jihozlari, malaka, dastur, masofaviy ta'lim.*

Mamlakatimizning dunyo miqyosida o'zining yuqori o'ringa ega bo'lishi, bugungi kun yoshlari, xususan umumiy o'rta ta'lim maktablari o'quvchilarining intellektual salohiyatini rivojlantirish, ularning zamon talablari darajasida bilim va malakalarni egallashlari, ta'lim-tarbiya tizimining zamon talabalariga hamda kelajakdagi strategik maqsadlarga asosan tashkil etilishiga bevosita bog'liq jarayondir. Shu bois har bir jamiyat kelajagi uning ajralmas bo'g'ini bo'lgan ta'lim tizimining rivojlanish darajasi bilan belgilanadi.

Mustaqillikning dastlabki yillaridan bugungi kunga qadar uzluksiz ta'lim tizimini tubdan isloh qilish, unga ilg'or axborot texnologiyalarini tatbiq etish hamda ta'lim berish jarayonini sifat va samardorligini oshirish davlat siyosati darajasiga ko'tarilishi bejizga emas. Xususan, bu borada davlatimiz rahbari Sh.M.Mirziyoyevning: "Yoshlarimizni mustaqil fikrlaydigan, yuksak intellektual va ma'naviy salohiyatga ega bo'lib, dunyo miqyosida o'z tengdoshlariga hech qaysi sohada bo'sh kelmaydigan insonlar bo'lib kamol topishi, baxtli bo'lishi uchun davlatimiz va jamiyatimizning bor kuch va imkoniyatlarini safarbar qilamiz"³⁹, – degan shijoatli ta'kidlari tadqiqotimiz mavzusini yanada dolzarb ekanligini ko'rsatadi.

Maktab ta'limida o'quvchilarning intellektual salohiyatini rivojlanish darajasi asosan yuqori sinflarda amalga oshiriladi, negaki, 8-9-sinf o'quvchilarida intellektual faoliyat ko'nikmalari bir qadar shakllangan bo'ladi. Ular muntazam holatda nimanidir qurish, yaratish, loyihalashga intiladilar.

Ma'lumki, har bir o'quvchi kelajakda qaysi soha vakili bo'lmasin o'zining intellektual

³⁹ Мирзиёев Ш.М. Эркин ва фаровон, демократик Ўзбекистон давлатини биргаликда барпо этамиз. Ўзбекистон Республикаси Президенти лавозимига киришиш тантаналари маросимига бағишланган Олий Мажлис палаталарининг қўшма мажлисидаги нутқ / – Т.: Ўзбекистон, 2017. – 56-б. (– Б. 13-14.) <http://naveconomy.uz/hujjatlar/33-prezident-sh-mirzиеevning-asarlari.html>.

salohiyati va o'z sohasining mahoratli mutaxassisi sifatida millat, jamiyat rivojiga o'z ta'sirini ko'rsata olishi lozim. Intellektual salohiyat, kreativlik, o'quvchi-yoshlarni bilimdonligi, yuksak ong asosida jamiyat hayotiga tayyorgarlik darajasini ta'minlovchi jamiyatning iqtisodiy, ijtimoiy, intellektual rivojlanishining mezoni vazifasini o'taydi.

Intellektual salohiyat, uni shakllantirish va rivojlantirish muammosi bir qator izlanuvchilarning tadqiqot ob'ektiga aylangan.

Hozirgi kunda ilm-fan foydalanadigan intellekt nazariyasi 100 yil oldin paydo bo'lgan.⁴⁰ Intellektual ko'nikmalarga bugungi davrda samarali fikrlash va ma'lumot bilan ishlash qobiliyati sifatida qaralmoqda. Buning yaqqol misoli sifatida halqaro baholash tadqiqotlarining konsepsiyalarini keltirishimiz mumkin. Tadqiqotlarda asosan o'quvchilarning ma'lum bir fan bo'yicha bilimi emas, balki kompleks tahlil qilish kreativ va tanqidiy fikrlash ko'nikmasini tekshirishga ustuvorlik berilmoqda. O'zbekiston respublikasining mazkur tadqiqotlarda ishtirok etishi ta'lim tizimida o'quvchilarning intellektual salohiyatni rivojlantirishning yangi intellekt nazariyasiga muvofiq tashkil etilishi sifatida baholanadi.

O'quv jarayonida o'quvchilarning intellektual salohiyatini rivojlantirishda fanga doir ma'lumotlarni bir shakldan boshqasiga (matn, jadval, diagramma, grafik, rasm va hk.) o'zgartira olish va eng qulay shaklni tanlash, axborot bilan ishlash, uning tarkibini ixchamlashtirilgan yoki kengaytirilgan shaklda yetkazish (matn rejasini tuzish, tezislari, eslatmalar va boshqalar) kabilarni qo'llanilishiga katta e'tibor qaratilmoqda.

Bizningcha intellektual salohiyat – bu kognitiv qobiliyatlar va ijodkorlikning mosligini hisobga olib, maqsadga erishish uchun o'z harakatlarini rejalashtirish, tartibga solish va boshqarish qobiliyatidir. Intellektual salohiyat axborotlashib borayotgan jamiyatda uzluksiz yangilanib boradi. Har bir faoliyat turi o'ziga xos axborot makonini tashkil qiladi. Uni o'qitish va foydalanish usuli intellekt faoliyatini tashkil etish tamoyillariga asoslanadi. Axborot makoniga yangi ma'lumotlarni kiritishni tashkil etish tamoyillari, saqlash va ko'paytirish usullari ham intellekt ishining o'ziga xos xususiyatlariga, ya'ni xotirani tashkil etishga mos keladi. Shu sababli, axborot makoni ham intellektual makondir, chunki u allaqachon rejalashtirish, unumli foydalanishni tashkil etish va maqsadga erishish uchun bosqichma-bosqich boshqarish tamoyillarini o'z ichiga oladi.

O'quvchilar intellektual salohiyatining muhim xususiyatlari bu qiziquvchanlik va ong chuqurligi, uning moslashuvchanligi va harakatchanligi, izchillik, dalillarga asoslangan fikrlash, to'g'ri xulosalash, tanqidiy fikrlash hamda tafakkur kengligidir.

Ta'limni axborotlashtirish sharoitida o'quvchilarning intellektual salohiyatini rivojlantirish quyidagi jihatlar bilan bog'liq:

1. Zamonaviy axborot texnologiyalari o'quvchilarga axborotni noan'anaviy manbalariga murojaat qilishga, mustaqil ishlar samaradorligini oshirishga va ijodiy faoliyat bilan shug'ullanishlariga keng imkoniyat yaratadi. Ularda kreativlik va intellektni rivojlantiradi.

⁴⁰ <https://www.verywellmind.com/theories-of-intelligence-2795035>.

2. Axborotlarni qabul qilish, qayta ishlash va yangi axborotni yaratish bilan shug'ullanuvchi texnologiyalarni kompyuter asosida joriy etish, yangi axborot texnologiyalarini vujudga keltiradi. Shuningdek, yangi STEAM va SMART ta'lim yondashuvlari yordamida ta'lim tizimida intellektual salohiyatli yoshlarning rivojlantirish usul va vositalarini ishlab chiqish hamda amaliy jarayonga tatbiq etishga shart-sharoit yaratadi.

Shunday qilib, hozirgi vaqtda intellektual o'sishga doir turli vazifalar va harakatlarning amalga oshirilishi maktab ta'lim tizimi o'quvchilarining intellektual salohiyatini rivojlantirishga yordam beradi. Umumta'lim maktablarini boshqarish tizimining harakatchanligi va dinamikasini ko'tarish, o'qituvchilar malakasini va kasbiy mahoratini oshirish, tegishli motivatsiyani rivojlantirish orqali o'quvchilarni ilmiy faoliyatga bo'lgan qiziqishlarini yuzaga chiqarish, rag'batlantirish, kreativligini oshirish, shuningdek, o'quv-uslubiy va dasturiy ta'minotni takomillashtirish o'quvchilarda intellektual salohiyatni rivojlantirishga imkoniyat yaratadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Мирзиёев Ш.М. Эркин ва фаровон, демократик Ўзбекистон давлатини биргаликда барпо этамиз. Ўзбекистон Республикаси Президенти лавозимидаги киришиш тантаналари маросимида бағишланган Олий Мажлис палаталарининг қўшма мажлисидаги нутқ / – Т.: Ўзбекистон, 2017. – 56-б. (– Б. 13-14.)
<http://naveconomy.uz/hujjatlar/33-prezident-sh-mirziyevning-asarlari.html>.

2. <https://www.verywellmind.com/theories-of-intelligence-2795035>